

Розділ перший

1972 року мені було шістнадцять — на батькову думку, я була ще надто юною, щоби супроводжувати його в дипломатичних місіях. Йому значно спокійніше було знати, що я сумлінно відвідую заняття в міжнародній школі Амстердама; тоді саме там, в Амстердамі, розташовувалася штаб-квартира його організації, і це місто залишалось моєю домівкою такий тривалий час, що з пам'яті майже випасти дитячі роки, проведені в Сполучених Штатах. Зараз мені здається химерним, що я була такою чемною підліткою, поки мої однолітки експериментували з наркотиками й протестували проти імперіалістичної війни у В'єтнамі. Мене виховували в такому забезпеченому світі, що майбутнє доросле буття в академічній спільності вбачалося мені просто-таки сповненим пригод. Почнемо з того, що я зростала без матері, а батькова турбота про мене тільки поглиблювалася подвійним відчуттям відповідальності, тому він оберігав мене якнайревніше. Мати моя померла, коли я була ще маленькою, до того, як мій батько заснував Центр миру й демократії. Батько ніколи не розповідав про неї та тихо ховав очі, якщо я розпитувала його; ще зовсім маленькою я зрозуміла, що розмови на цю тему завдавали йому сильного болю. Натомість він сам старанно опікувався мною, ще й забезпечив цілу вервечку гувернанток і економок, які змінювали одна одну, — на моє виховання грошей він не шкодував, хоча загалом жили ми доволі скромно.

Останньою з цих економок була місіс Клей, яка доглядала наш невеличкий будиночок, зведений ще в сімнадцятому столітті. Його вузький фасад виходив на Раамграхт, канал у самому серці старого міста. Місіс Клей щодня зустрічала мене після шкільних занять й опікувалася мною, коли батько кудись їхав, — а це ставалося частенько. Вона була англійкою, старшою, ніж була б у той час моя мати. Місіс Клей чудово давала раду піддастру, а от підліткам — значно гірше. Інколи за обіднім столом, дивлячись на її жалісливе видовжене обличчя з конячою щелепою, я відчувала, що вона, певна річ, зараз думає про мою маму, і ненавиділа її за це.

Коли батько їхав, наш вишуканий будинок відлунював порожнечєю. Нікому було допомогти мені з алгеброю, ніхто не хвалив мого нового жакета, ніхто не просив обійняти його й не дивувався: мовляв, коли це я встигла так витягнути-ся? Потім батько повертався додому з якогось місця, позначеного на географічній мапі Європи, що висіла на стіні в їдальні, і від нього відгонило іншими часами, іншими країнами. І пахощі ці були пряні й здорожені. Канікули ми проводили в Парижі або в Римі, сумлінно відвідуючи визначні місця, які я, на батькову думку, мала б побачити, але мене все одно вабало туди, де зникав він сам, — до тих загадкових старовинних місцин, де мені досі не випало побувати.

Поки батька не було, я ходила до школи і, повертаючись звідти, з гуркотом кидала свої підручники на налощений столик у передпокої. Ані місіс Клей, ані батько не дозволяли мені виходити з дому ввечері, окрім візитів у кіно — на завчасно схвалений ними фільм у супроводі завчасно схвалених подружок. Тепер, заднім розумом, я неабияк дивуюся тому, що жодного разу не повстала проти цих правил. Хай там як, бути наодинці більше припадало мені до душі. Саме в атмосфері самотності

я дорослішала, саме в ній я почувалася наче риба у воді. У навчанні я мала неабиякі успіхи, а от у суспільному житті — ні. Дівчата мого віку лякали мене, а надто — гострі на язик снобки з родин знайомих дипломатів, які ще й курили, як паротяги. У їхній компанії я завжди вважала, що сукня в мене чи задовга, а чи закоротка, чи що мені взагалі слід було вдягтися якимось по-іншому. Хлопці ж здавалися мені загадковими істотами, хоча інколи я поринала в якісь непевні мрії про чоловіків. Відверто кажучи, найщасливішою я почувалася на одинці в батьківській бібліотеці — великій гарній кімнаті на першому поверсі нашого будинку.

Можливо, колись батькова бібліотека була вітальнею, але найохочіше вігав він у своєму будинку нові книжки й завжди вважав, що велика бібліотека значно важливіша за велику вітальню. Батько давно вже дозволив мені вільно користуватися своєю книгозбірнею. За його відсутності я годинами робила уроки за столом із червоного дерева чи вивчала вміст полиць, які всуціль вкривали тутешні стіни.

Згодом я зрозуміла, що батько чи то встиг майже забути, що саме стояло в нього на горішніх полицях, чи то — більше схоже на правду — вирішив, що я туди ніколи не дістануся. Якимось пізно ввечері здобиччю моєю став не лише переклад «Камасутри», але й значно старовинніший том і конверт із пожовклими аркушами.

Навіть зараз я не годна пояснити, що саме спонукало взяти їх із полиці. Проте картинка на центральному розгорті книги, аромат давнини, що здіймався від сторінок, і усвідомлення, що ті аркуші — то чийсь листи — усе це надійно заволоділо моєю увагою. Я знала, що не годиться нишпорити в батькових особистих паперах — і взагалі в чужих особистих паперах! — а ще боялася, що місіс Клей раптом наскочить витирати пил зі столу, на якому не було ані порошинки. Саме

це змушувало мене раз у раз озиратися через плече на двері. Але я все ж не втрималася й прочитала перший абзац верхнього листа, стоячи просто там, біля полиці.

12 грудня 1930 року

Триніті-коледж, Оксфорд.

Любий мій і безталанний наступнику!

Хай хто ти є, я з жалем уявляю, як ти зараз читаєш мою розповідь. Жаль я почасти відчуваю й до себе самого — тому що, певна річ, якщо мої записи потрапили до тебе, то я вскочив у халепу — можливо, мене спіткала смерть, а може, щось гірше за неї. Але й тебе мені шкода, мій невідомий друже, адже рано чи пізно цього листа прочитає той, кому не обійтися без цих згубливих знань. Певною мірою ти не тільки мій наступник: незабаром ти станеш моїм спадкоємцем, і мене поймає смуток через те, що доводиться передавати іншій людині свій, хай який неймовірний, досвід спілкування зі злом. Чому я сам успадкував його, не знаю, але сподіваюся дізнатися врешті-решт — можливо, поки пишу тобі цього листа чи то згодом, під час подальших подій...

На цьому місці почуття провини — і не лише воно, а й щось інше — спонукало мене квапливо сховати лист назад до конверта, але я не годна була викинути його з голови аж до вечора й упродовж наступного дня також. Коли батько повернувся з останньої своєї подорожі, я все шукала слушної нагоди розпитати його про ці листи й про химерну книгу. Я чекала, поки він матиме вільний час, щоби ми поговорили сам на сам, але тими днями він виявився заклопотаним, і до того ж щось у моїй знахідці було таке — я ніяк не зважувалася заговорити про неї до нього. Урешті-решт я попросила батька взяти мене з собою